

Secțiunea 1. Scurt istoric

1. Potrivit art. 652 C. civ., raportat la art. 676 C. civ., soțul supraviețuitor venea la moștenire **după rudele de gradul XII ale defunctului**.

Prin Legea asupra impozitului progresiv pe succesiuni din 28 iunie 1921¹ a fost modificat, implicit, art. 676 C. civ., **limitându-se la patru gradul până la care rudele defunctului aveau vocație succesorală legală**, așa încât soțul supraviețuitor venea la moștenire după rudele de gradul IV ale defunctului.

2. Totodată, prin art. 1279 C. civ. se recunoștea **soției supraviețuitoare** dreptul de a cere, pentru cursul anului de doliu, **sau dobânzile ori fructele dotei sale, sau alimente din succesiunea defunctului**. De asemenea, în cursul anului de doliu, **locuința și hainele de doliu** ale soției supraviețuitoare erau procurate din succesiunea defunctului².

¹ Publicată în M. Of. nr. 91 din 28 iulie 1921.

² Articolul 1279 C. civ.: „Dacă căsătoria se desface prin moartea bărbatului, femeia are alegerea de a cere, pentru cursul anului de doliu, sau dobânzile ori fructele dotei sale, sau alimente din succesiunea bărbatului său. În toate cazurile, abitațiunea în cursul aceluși an și veșmintele de doliu trebuiesc a se procura femeii din succesiunea bărbatului”. Articolul 1279 C. civ. a fost abrogat prin Decretul nr. 32/1954.

3. Prin excepție, legiuitorul de la 1864, prin art. 684 C. civ.¹, a recunoscut văduvei sărace² un **drept de moștenire asupra averii soțului**.

Astfel, în cazul în care la succesiunea defunctului veneau descendenții acestuia, văduva săracă avea un drept de uzufruct asupra a 1/3 din moștenire, dacă venea în concurs cu un singur descendent, sau asupra unei porțiuni virile (o parte egală cu cele atribuite descendenților) din moștenire, dacă venea la moștenire în concurs cu doi sau mai mulți descendenți.

¹ Articolul 684 C. civ.: „Când bărbatul moare și văduva sa n-au avere, dânsa ia o porțiune virilă, în uzufruct, din succesiunea bărbatului, dacă acesta are descendenți. Când bărbatul lasă un singur descendent, porțiunea femeii în succesiune va fi numai de a treia parte. Acest drept începe de la epoca încetării uzufructului legal (uzufructul legal era prevăzut de art. 338 C. civ. și se exercita de către soția supraviețuitoare asupra întregii moșteniri până la împlinirea de către descendenți a vârstei de 20 de ani – n.n.). Când bărbatul lasă rude de sus sau de alături, atunci femeia succede la o pătrime în plină proprietate din averea mortului” Articolul 684 C. civ. a fost abrogat, implicit, prin Legea nr. 319/1944.

² „Dreptul de moștenire recunoscut prin art. 684 C. civ. văduvei sărace în averea soțului său nu este condiționat de o stare de sărăcie absolută care ar lipsi-o de orice mijloace materiale, ci de o stare de sărăcie relativă care nu i-ar permite continuarea traiului în condițiuni cât mai apropiate de acelea din timpul căsătoriei, stare de sărăcie care tocmai din această cauză urmează să fie examinată în fiecare caz, în raport cu felul de viață al soților, cu starea lor socială și cu averea bărbatului” (I.C.C., decizia civilă nr. 2515/1937, în *F. Mihăilescu, S.C. Popescu*, Jurisprudența Înaltei Curți de Casație Secțiunea I-a și a Secțiunilor Unite în materie civilă pe anii 1934-1943, Întreprinderile Grafice „Eminescu” S.A., București, 1944, p. 452).

În cazul în care la moștenirea defunctului veneau ascendenții și/sau colateralii, văduva săracă primea în plină proprietate 1/4 din averea defunctului¹.

Văduva săracă **nu era rezervatară**².

4. Prin Legea din 21 decembrie 1916 s-a recunoscut văduvelor de război un **drept de moștenire în plină proprietate**, care era de o treime în caz de concurs cu un descendent, de o pătrime dacă venea în concurs cu doi sau mai mulți descendenți, de jumătate din succesiune dacă venea în concurs cu ascendenții și colateralii, iar în lipsa rudelor în linie directă de orice grad și a rudelor colaterale ale defunctului până la gradul XII (gradul IV,

¹ În doctrină s-a concluzionat că drepturile văduvei sărace asupra moștenirii defunctului se calculează raportat la rudele care vin efectiv la moștenire. Astfel, întinderea dreptului de uzufruct al văduvei sărace era calculată în raport de numărul descendenților care veneau efectiv la moștenire (fără a se ține seama de descendenții renunțatori sau nedemni). Tot astfel, dacă descendenții care aveau vocație succesorală renunțau la moștenire sau erau nedemni de a succede, văduva săracă moșteneva o pătrime din averea defunctului (*C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, Tratat de drept civil român, vol. III, p. 407, Ed. Națională, București, 1928*).

² „Potrivit art. 684 C. civ., văduva săracă succede la o pătrime în plină proprietate din averea soțului când, la decesul său, el lasă rude de sus sau de alături; deci legiuitorul a recunoscut soției sărace numai un drept de participare la succesiune *ab intestat*, prin urmare, numai o vocațiune negarantată printr-un drept de rezervă. De aici rezultă că văduva săracă se poate vedea lipsită de orice drept în succesiunea bărbatului său, dacă acesta printr-un act de liberalitate a dispus altfel” (I.C.C., decizia civilă nr. 2389/1937, în *F. Mihăilescu, S.C. Popescu, Jurisprudența Înaltei Curți de Casație Secțiunea I și a Secțiunilor Unite în materie civilă pe anii 1934-1943, Întreprinderile Grafice „Eminescu” S.A., București, 1944, p. 451*).

după adoptarea Legii privind impozitul progresiv pe succesiuni din 28 iulie 1921), soția supraviețuitoare moștenește întreaga avere. Totodată, legea prevedea că aceste drepturi ale soției nu se puteau exercita **decât asupra cotelor disponibile**, dacă venea **în concurs cu moștenitori rezervatari**. De asemenea, legea prevedea un **drept de abitație** în cazul în care succesiunea nu trecea de 10.000 lei și când cuprindea și o casă.

De asemenea, văduva de război **nu era rezervatară**.

5. Prin Legea nr. 609 din 1 iulie 1941 s-a recunoscut văduvelor de război un **drept de moștenire în plină proprietate** egal cu o parte de copil, dar fără a depăși 1/3 din succesiune, atunci când venea la succesiune în concurs cu descendenții, și de 1/2 din succesiune, dacă vine în concurs cu ascendenții sau colaterali privilegiați. În absența acestor moștenitori, văduva de război moștenește întreaga avere.

Secțiunea a 2-a. Drepturile succesorale recunoscute soțului supraviețuitor prin Legea nr. 319/1944

§ 1. Enumerare

6. Legea nr. 319/1944 recunoaște soțului supraviețuitor¹ un **drept de moștenire legală** în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali și în lipsa rudelor din cele patru clase (art. 1), inclusiv un **drept de rezervă succesorală** în concurs cu oricare din clasele de moștenitori legali și în lipsa rudelor din cele patru clase (art. 2), un **drept de moștenire special** asupra mobilelor și obiectelor aparținând gospodăriei casnice și asupra darurilor de nuntă (art. 5) atunci când nu vine în concurs cu descendenții defunctului, precum și un **drept temporar de abitație** asupra casei de locuit (art. 4).

7. Totodată, prin art. 3 din Legea nr. 319/1944, soțul supraviețuitor este **obligat să raporteze donațiile** primite de la soțul decedat atunci când vine în concurs cu descendenții acestuia.

¹ Pe lângă condițiile generale ale dreptului de moștenire legală, pentru ca soțul supraviețuitor să poată veni la moștenire este necesar ca acesta să aibă calitatea de soț la data deschiderii succesiunii.

8. Întrucât drepturile succesoriale recunoscute soțului supraviețuitor prin art. 1 și art. 2 din Legea nr. 319/1944 vor face obiectul unei analize mai ample în lucrarea de față, vor fi înfățișate mai întâi, pe scurt, drepturile prevăzute de art. 4 și art. 5, insistându-se doar asupra naturii juridice a dreptului prevăzut de art. 5, natura acestui drept fiind controversată în doctrină.